

Alexandru ZOSIM,

doctor în drept, conferențiar universitar

al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LACUNELE LEGISLAȚIEI PENALE A REPUBLICII MOLDOVA REFERITOARE LA INCRIMINAREA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE

Rezumat:

Articolul are ca obiect de cercetare traficul de ființe umane. Autorul analizează definiția legislativă a traficului de ființe umane în Republica Moldova și propune un text nou al acestei norme penale.

Cuvinte-cheie: trafic de ființe umane, infracțiune, răspundere penală, victimă a infracțiunii, dispoziții juridice, legislație penală.

Résumé

L'article se concentre sur la traite des êtres humains. L'auteur analyse la définition législative de la traite des êtres humains dans la République de Moldova et il propose un nouveau texte de cette norme pénale.

Mots-clés: traite des êtres humains, infraction, responsabilité pénale, criminalité, victime de l'infraction, dispositions juridiques, législation pénale.

Introducere. Libertatea umană reprezintă una dintre principalele valori ale societății civilizate contemporane, iar asigurarea inviolabilității libertății persoanei constituie una dintre principalele funcții ale statului. În scopul asigurării acestei sarcini legiuitorul Republicii Moldova a adoptat în Codul penal din 2002 un șir de norme care interzic diverse fapte prejudiciabile orientate împotriva libertății persoanei.

Evident, existența acestor norme în legislația națională constituie un pas enorm în direcția creării unei baze normative și a mecanismelor eficiente de protecție a libertății umane. Însă ar fi incorect să ne mulțumim doar cu cele atinse. Chiar și o analiză teoretică superficială scoate în evidență un șir de lacune și contradicții ale unor dispoziții legale, ceea ce creează dificultăți în aplicarea acestor norme.

În acest context atenționăm că aplicarea corectă a normelor juridico-penale în practica judiciară asigură în mare parte sporirea legalității, a eficacității activității organelor de ocrotire a dreptului, precum și creșterea încrederii populației față de organele de justiție.

Luând în considerație faptul că practica calificării infracțiunilor prevăzute de art. 165 nu este încă atât de voluminoasă, sunt necesare cercetări minuțioase ale problemelor de încadrare juridică faptelor prejudiciabile respective.

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu al acestui articol, în calitate de metodă de cercetare principală a fost utilizată metoda comparativă de studiere a infracțiunii de trafic de ființe umane. În afară de metoda comparativă au mai fost utilizate o serie de metode cum ar fi: metoda analizei logice, interpretării logice, clasificării etc.

Conținut de bază. Analizând denumirea articolului 165 CP RM de pe pozițiile tehnicii legislative o apreciem ca fiind imperfectă. Termenul *trafic de ființe umane* apriori presupune o activitate criminală realizată față de mai multe ființe umane, pe când în realitate pentru tragerea vinovatului la răspundere penală este de ajuns de demonstrat traficul unei singure persoane și nu a mai multor, precum reiese din denumire.

Considerăm că este necesar de perfecționat și dispoziția art. 165 CP RM.

Preluarea în lege a definiției traficului de ființe umane direct din textul convenției¹ trezește dificultăți în aplicarea corectă a legislației penale. Există situații când sub prevederile ei nimeresc faptele, care în realitate nu constituie trafic de ființe umane. Astfel, în alin. 1 art. 165 CP RM putem evidenția următoarea modalitate de comitere a infracțiunii de trafic de ființe umane: transportarea unei persoane în scop de folosire în activități criminale săvârșită prin amenințarea cu divulgarea informațiilor confidentiale familiei victimei. În formula dată cu absolută precizie se înscrie și următoarea situație: subiectul infracțiunii se prezintă la domiciliul șefului unui depozit de stat, îl amenință cu divulgarea informației confidentiale familiei lui (de ex. despre faptul că el are amantă), în baza acestei amenințări îl silește să accepte transportarea sa la depozitul de stat, unde îl implică în activitate criminală de sustragere, cerând să deschidă depozitul și să încarce mărfurile aflate acolo în automobilul său. Doctrina penală apreciază fapta dată ca participare la sustragerea comisă prin delapidare (art. 191 CP RM), iar alin. (4) al art. 165 CP RM invers propune absolvirea șefului de depozit de răspundere penală pentru că a săvârșit infracțiunea fiind „traficat”. În opinia noastră, această eroare se iscă din cauza că în articolul 165 nu este specificat că victima traficului poate fi doar o ființă umană redusă la calitatea de obiect al proprietății altei persoane.

Susținem opinia specialiștilor ruși care apreciază că o astfel de definiție largă a traficului de ființe umane din punct de vedere lingvistic, precum și de pe pozițiile tehnicii legislative, a dreptului civil și penal nu se prezintă a fi corectă și logică². Astfel, constatăm că tratarea termenului „trafic” în textul dispoziției art. 165 CP RM este prea complicată atât pentru aplicarea corectă a normei penale respective, cât și pentru înțelegerea acestei interdicții de către cetățeni. Mai mult decât unele activități numite în alin. (1) art. 165 CP RM, și anume recrutarea și adăpostirea, pe de o parte, nu reflectă complet esența unui astfel de fenomen precum traficul, iar pe de altă parte, includ în el acțiuni care nu-i sunt proprii. Astfel, conform DEX-ului, termenul „trafic” poate avea următorul sens: „Activitate economică având drept scop schimbul de mărfuri și de alte valori. Comerț ilicit”, iar termenul „a trafica” înseamnă „a face negoț (cu o marfă ilicită)”³. Deci acțiunile de adăpostire sau recrutare nu sunt cuprinse de această noțiune. Autorul rus Kadnikov F.N.

¹ ст. 3 Протокола о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за неё, дополняющего Конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности от 15 ноября 2000 г.

² Уголовное право России. Часть Особенная: Учебник для вузов / Отв. ред. Л.Л. Кругликов. М., 2004. С. 102 – 103.

³ Dicționar explicativ al limbii române. București, 1998, p. 1101.

apreciază pe bună dreptate că recrutarea în scopul efectuării traficului de ființe umane poate fi cercetată doar ca una pregătitoare. Totodată, el propune introducerea unei noi norme penale care ar viza recrutarea ființelor umane în scopul exploatarei ei, inclusiv în scop de exploatare sexuală⁴. Menționăm că față de o ființă umană pot fi realizate și alte activități criminale în afara celor de schimb sau comercializare, în cadrul cărora omul este lipsit de libertate și redus la calitatea de marfă, de exemplu transmiterea ființei umane în calitate de gaj, care ar asigura rambursarea datoriei. Respectiv nici sensul termenului „trafic” nu corespunde multitudinii de fapte ilegale în cadrul cărora ființa umană este cercetată ca o proprietate a altei persoane. Considerăm oportun de a folosi termenul „încheierea unei înțelegeri vizând transmiterea sau primirea ființei umane în cadrul căreia ea apare ca un element al proprietății”.

Totodată, activitățile de recrutare și adăpostire pot fi cercetate doar ca pregătitoare în vederea încheierii unui astfel de contract ilicit sau posterior lui, iar fiind comise de alte persoane decât cea care încheie înțelegerea se includ în noțiunea de „complicitate la infracțiune”. Transportarea la fel poate fi cercetată ca complicitate cu excepția cazului când cu persoana care oferă serviciul de transportare se încheie un acord vizând această activitate în cadrul căruia ființele umane figurează vădit în calitate de obiecte ale proprietății altei persoane.

Menționăm că indicarea în alin. (1) al art. 165 CP RM a unui scop special al traficului de ființe umane a lăsat fără o apreciere juridico-penală corespunzătoare traficul de persoane realizat fără scopurile indicate în dispoziție (de exemplu, în scop de profit). Susținem opinia specialistului rus Milevski A.I., care menționează că complicele-mijlocitor, acționând din numele vânzătorului sau cumpărătorului ființei umane și executându-și doar însărcinarea separată primită, poate și să nu împartă scopul infracțional cu persoanele în numele cărora acționează⁵. Suntem de părerea că o enumerare exhaustivă a tuturor scopurilor traficului de ființe este imposibilă și nerațională. Tratarea unei ființe umane în calitate de obiect care se află în proprietatea altei persoane este criminală în orice situație, cu excepția celei când ea este primită în scopul liberării ei sau această calitate este unicul mijloc de a înlătura un pericol grav pentru viața sau sănătatea ei, adică se constată o stare de extremă necesitate în acest sens. Astfel, ar fi mult mai simplu de prevăzut în cadrul art. 165 CP RM un alineat care ar prevedea liberarea subiectului de răspundere penală în aceste circumstanțe.

Astfel, propunem modificarea dispoziției art. 165 CP RM în modul următor:

„Vânzarea-cumpărarea ființei umane sau încheierea altei înțelegeri vizând transmiterea sau primirea ei în cadrul căreia ființa umană apare ca un element al proprietății”.

⁴ Кадников Ф. Н. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, связанных с торговлей людьми. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва. 2007. с. 9.

⁵ Милевский А.И. Уголовно-правовая борьба с торговлей несовершеннолетними: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. М., 2000. С. 16.

Atragem atenția că acțiunea de vânzare sau transmitere a ființei umane în cadrul altei înțelegeri care o vizează drept un element al proprietății presupune că subiectul infracțiunii deja deține controlul acestei persoane, pe care l-a stabilit anterior prin metode infracționale sau neinfracționale. Referindu-ne la metodele infracționale de obținere a controlului asupra unei ființe umane, menționăm că acestea pot fi efectuate prin comiterea faptelor ilegale care privează persoana de libertate prevăzute la cap. III „Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei” sau prin săvârșirea șantajului însoțit de răpire (alin. (4) art. 189 CP RM), luării de ostatici (art. 280 CP RM), precum și prin reținere sau arestare ilegală (art. 308 CP RM). Respectiv împărtășim opinia specialistului rus Kadnikov F.N., care consideră că în astfel de situații infractorul ar urma să fie tras la răspundere penală pentru un concurs de infracțiuni⁶. În prezent însă în Republica Moldova este imposibil de a încadra ca concurs răpirea persoanei urmată de vânzarea ei, deoarece răpirea este prevăzută în calitate de element constitutiv al traficului de ființe umane în prevederile lit. (a) alin. (1) art. 165. Menționăm că formula legislativă propusă mai sus ar exclude și concurența cu infracțiunea menționată.

Situația când aceste infracțiuni constituie o parte a traficului de ființe umane este inconvenientă, deoarece în prezent, după cum deja am menționat, infractorul care a comis, de exemplu, o răpire și o vânzare a ființei umane nu va fi tras la răspundere penală pentru un concurs de infracțiuni, ci doar conform alin. (1) art. 165 CP RM. În comparație cu această situație infractorul care anterior vânzării victimei a obținut controlul asupra ei printr-o metodă care cercetată separat nu constituie infracțiune, de exemplu, prin amenințarea cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei, poate fi supus aceleiași pedepse ca și infractorul precedent care a comis de fapt două infracțiuni. Astfel, acceptarea formulei legislative propuse ar permite efectuarea unei individualizări mai stricte a răspunderii și pedepsei penale pentru infracțiunile contra libertății.

Nu suntem de acord cu prevederile alin. (4) art. 165 CP RM vizând absolvirea de răspundere penală a persoanelor care au devenit victime ale traficului de ființe umane pentru infracțiunile comise în această calitate. Legislația penală a Republicii Moldova reglementează destul de clar cauzele care înlătură caracterul penal al faptei în cap. III al Părții Generale, inclusiv săvârșirea infracțiunii în stare de constrângere fizică sau psihică (art. 39 CP RM) și extremă necesitate (art. 38 CP RM). Considerăm că aceste prevederi sunt destul de explicite pentru a aprecia corespunzător activitățile criminale ale victimei traficului de ființe. Nu este oportun de a o elibera de răspundere penală, de exemplu, în cazul în care ea a fost implicată vădit în comiterea, de pildă, a infracțiunilor de genocid (art. 135 CP RM), actelor teroriste (art. 278 CP RM) și altor infracțiuni în cadrul cărora salvându-și viața aceste persoane contribuie conștient la omorul sau chiar exterminarea în masă a altor oameni. Deci propunem excluderea alin. (4) art. 165 CP RM.

⁶ Kadnikov Ф.Н. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, связанных с торговлей людьми. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва. 2007. с. 18.

Concluzii. Generalizând cele expuse, concluzionăm că asigurarea unei combateri eficiente a traficului de ființe poate fi asigurată doar prin construirea corectă a normelor penale corespunzătoare:

– modificarea dispoziției art. 165 CP RM în modul următor:

„Vânzarea-cumpărarea ființei umane sau încheierea altei înțelegeri vizând transmiterea sau primirea ei în cadrul căreia ființa umană apare ca un element al proprietății”;

– excluderea alin. (4) art. 165 CP RM.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Codul penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009.

2. Dicționar explicativ al limbii române. București, 1998.

3. Кадников Ф.Н. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, связанных с торговлей людьми. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва. 2007.

4. Милевский А.И. Уголовно-правовая борьба с торговлей несовершеннолетними: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. М., 2000.

5. Уголовное право России. Часть Особенная: Учебник для вузов / Отв. ред. Л.Л. Кругликов. М., 2004.

6. Протокол о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за неё, дополняющего Конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности от 15 ноября 2000 г.